

Uchwała z dnia 12 czerwca 2002 r.

III UZP 4/02

Przewodniczący SSN Beata Gudowska (sprawozdawca), Sędziowie SN:
Krystyna Bednarczyk, Maria Tyszel.

Sąd Najwyższy, przy udziale prokuratora Prokuratury Krajowej Piotra Wiśniewskiego, w sprawie z wniosku Henryka C. przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych-Oddziałowi w G. o zasiłek chorobowy, po rozstrzygnięciu na posiedzeniu jawnym w dniu 12 czerwca 2002 r., zagadnienia prawnego przedstawionego przez Sąd Apelacyjny w Gdańsku postanowieniem z dnia 25 marca 2002 r. [...]

„Czy nabywa prawo do zasiłku chorobowego pracownik, który w ostatnim miesiącu zatrudnienia przebywał na urlopie bezpłatnym, a niezdolnym do pracy stał się przed upływem 14 dni od ustania stosunku pracy ?”

p o d j ą ł u c h w a ł ę :

Pracownik, który w ostatnim miesiącu zatrudnienia przebywał na urlopie bezpłatnym, a niezdolnym do pracy stał się przed upływem 14 dni od ustania stosunku pracy, nie nabywa prawa do zasiłku chorobowego na podstawie art. 7 pkt 1 ustawy z dnia 25 czerwca 1999 r. o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa (Dz.U. Nr 60, poz. 636 ze zm.).

U z a s a d n i e

Przedstawione zagadnienie jest wyrazem wątpliwości, jakie powziął Sąd Apelacyjny, stosując - przy rozpatrywaniu apelacji - przepis art. 7 pkt 1 ustawy z dnia 25 czerwca 1999 r. o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa (Dz.U. Nr 60, poz. 363 ze zm.). Zagadnienie to wystąpiło w sprawie o prawo do zasiłku chorobowego za okres niezdolności do pracy od dnia 7 lipca do dnia 8 sierpnia 2000 r., który rozpoczął się przed upływem 14 dni od ustania

zatrudnienia (w dniu 30 czerwca 2000 r.), poprzedzonego urlopem bezpłatnym, trwającym od dnia 1 do dnia 30 czerwca 2000 r. Stosownie do wymienionego przepisu, prawo do zasiłku chorobowego z tytułu niezdolności do pracy po ustaniu tytułu ubezpieczenia chorobowego przysługuje, jeżeli niezdolność do pracy trwała bez przerwy co najmniej 30 dni i powstała nie później niż w ciągu 14 dni od ustania tytułu ubezpieczenia chorobowego.

Zakład Ubezpieczeń Społecznych, Oddział w Gdańsku w decyzji odmawiającej prawa do zasiłku stwierdził, że tytuł ubezpieczenia, o którym mowa w tym przepisie, to zatrudnienie lub inna działalność, których podjęcie rodzi obowiązek ubezpieczenia chorobowego, lub uprawnienie do objęcia ubezpieczeniem na zasadach dobrowolności (art. 3 ust. 1 ustawy o świadczeniach pieniężnych). Według organu ubezpieczeń społecznych, okres urlopu bezpłatnego nie jest - wobec tego - okresem, w którym istnieje obowiązek ubezpieczenia, albowiem w myśl art. 12 ust. 1 ustawy za okres niezdolności do pracy przypadający w czasie tego urlopu zasiłek chorobowy nie przysługuje. Oznacza to ustanie - mimo trwania stosunku pracy - tytułu ubezpieczenia chorobowego, w ostatnim dniu pracy przed skorzystaniem z urlopu bezpłatnego. W stanie faktycznym rozpoznawanej sprawy powoduje to ten skutek, że powstanie niezdolności do pracy nastąpiło po upływie 14 dni przewidzianych przepisem art. 7 pkt 1 ustawy o świadczeniach pieniężnych.

Sąd Okręgowy-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Elblągu w wyroku z dnia 28 listopada 2000 r. dokonał jednak odmiennej interpretacji przepisu art. 3 ust. 1 ustawy o świadczeniach pieniężnych w powiązaniu z art. 13 ust. 1 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (Dz.U. Nr 137, poz. 887 ze zm.). Rozstrzygnął spór przez przyznanie prawa do żądanego zasiłku, przyjmując za podstawę swego rozstrzygnięcia tezę, że zatrudnienie podczas urlopu bezpłatnego jest tytułem ubezpieczenia chorobowego, więc fakt korzystania z takiego urlopu przed ustaniem zatrudnienia nie ma znaczenia dla prawa do zasiłku po jego ustaniu.

Zbieżne z tym poglądem stanowisko zaprezentował prokurator Prokuratury Krajowej, odwołując się do przepisów art. 13 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych i art. 3 ust. 1 ustawy z dnia 25 czerwca 1999 r. o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa.

Sąd Apelacyjny-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Gdańsku, choć skłaniał się do stanowiska Sądu pierwszej instancji, powziął istotną wątpliwość, która - jak stwierdził - pojawiła się przy komparatywnej wykładni przepisów art. 7 ustawy o

świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa z dnia 25 czerwca 1999 r. i odpowiadającego mu swą treścią przepisu art. 6 ustawy o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa z dnia 17 grudnia 1974 r. (jednolity tekst: Dz.U. z 1983 r. Nr 30, poz. 143 ze zm.). W szczególności Sąd Apelacyjny wskazał, że uprzednio prawo do zasiłku chorobowego powstawało „po ustaniu zatrudnienia”, a obecnie powstaje po „ustaniu tytułu ubezpieczenia chorobowego”, z czego (przy uwzględnieniu art. 3 ust. 1 obowiązującej ustawy o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego) wywnioskował, że ustawodawca przewidział sytuacje, w których pozostawanie w zatrudnieniu nie jest tytułem ubezpieczenia chorobowego. Jako przykład takich sytuacji przywołał przepis art. 12 ustawy o świadczeniach, zgodnie z którym, mimo trwania zatrudnienia, zasiłek chorobowy nie przysługuje.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Stosownie do art. 13 ust. 1 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych, w związku z art. 6 ust. 1, stosowanym przez art. 11, ubezpieczeniu chorobowemu podlegają obowiązkowo osoby fizyczne (z wyłączeniem prokuratorów), które na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej są pracownikami, przy czym okres ubezpieczenia chorobowego trwa od dnia nawiązania stosunku pracy do dnia ustania tego stosunku. Przepisy te w sposób oczywisty wyznaczają więc stosunek równości między trwaniem zatrudnienia a okresem obowiązkowego ubezpieczenia chorobowego. Stosunek ten - sytuowany poza ustawą o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa - jest charakterystyczny dla wszystkich rodzajów ubezpieczenia. W uzasadnieniu przedstawionego zagadnienia prawnego Sąd Apelacyjny odniósł się przede wszystkim do relacji między prawem do zasiłku chorobowego i tytułem podlegania ubezpieczeniu chorobowemu, nie identyfikując (w pełni) tytułu ubezpieczenia z zatrudnieniem. Jest to rozumowanie trafne, taki bowiem związek uwypuklają właśnie przepisy art. 3 ust. 1 oraz art. 6 ust. 1 i art. 7 ustawy o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa w związku z art. 13 ust. 1 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych. Co więcej, zgodnie z art. 3 ust. 1, tytuł ubezpieczenia chorobowego nie jest odpowiednikiem okresu ubezpieczenia równoznacznego z za-

trudnieniem, lecz tytułem tym jest zatrudnienie, a ściśle - zatrudnienie, które „rodzi obowiązek ubezpieczenia chorobowego”.

Zakresy zatrudnienia (ubezpieczenia) nie pokrywają się z tytułem ubezpieczenia i nie każda niezdolność do pracy powstała w czasie pozostawania w stosunku pracy rodzi prawo do świadczeń. Prawo to nie powstaje w trakcie przypadających w czasie zatrudnienia takich zdarzeń, jak urlop bezpłatny, urlop wychowawczy, pobyt w areszcie czy odbywanie kary pozbawienia wolności (por. art. 12 ust. 2 ustawy zasiłkowej), gdy pracownik zachowuje prawo do wynagrodzenia (por. art. 12 ust. 1), a także w tzw. okresie wyczekiwania (art. 4 ust. 1 ustawy). W tym miejscu dostrzec należy, że ustawodawca generalnie odstąpił od obowiązującego przed dniem 1 stycznia 1999 r. rozwiązania, według którego świadczenia z ubezpieczenia społecznego przysługiwały tylko w zamian za udział pracowników w wytwarzaniu majątku narodowego (w trakcie pracy świadczonej przeważnie na rzecz państwowego pracodawcy), a pozostawanie w ubezpieczeniu wiązało się ściśle z faktem zatrudnienia, warunkującym objęcie ubezpieczeniem. W praktyce prawo do świadczeń z tego systemu nie było uzależnione od opłacenia składek, lecz tylko od wykonywania zatrudnienia, co aprobował Sąd Najwyższy, uznając za okresy składkowe także okresy pracy, za które nie została opłacona składka na ubezpieczenie społeczne (por. np. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 15 czerwca 1978 r., II URN 54/78, nie publikowany, z dnia 5 listopada 1975 r., II URN 16/75, nie publikowany, z dnia 5 kwietnia 1995 r., II UR 3/95, OSNAPiUS 1995 nr 17, poz. 222, z dnia 24 marca 1995 r., II URN 7/95, OSNAPiUS 1995 nr 17, poz. 219 oraz uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 11 maja 1994 r., II UZP 5/94, OSNAPiUS 1994 nr 6, poz. 97).

Transformacja systemu zabezpieczenia społecznego doprowadziła do współistnienia z jednej strony solidarnego zabezpieczenia od ryzyk życiowych, a z drugiej do samodzielnego kształtowania tego ubezpieczenia przez jednostkę, przy wzajemności składki i świadczeń. W konsekwencji, rację bytu ubezpieczenia stanowią zgromadzone fundusze, których redystrybucja podlega ścisłym regułom ustawowym, a podstawę roszczeń wobec funduszu ubezpieczenia chorobowego stanowi opłacanie (dobrowolne lub przymusowe) składek na to ubezpieczenie. W obowiązującym obecnie systemie przyjęta została definicja okresu ubezpieczenia, czyli okresu realizowania się stosunku ubezpieczenia, jako okresu opłacania składek na odpowiednie ubezpieczenie, z czego wypływa wniosek, że stosunek ten - jako tytuł ubezpieczenia - realizuje się tylko wówczas, gdy osoba będąca podmiotem ubezpieczenia chorobowego

wego opłacała przypadającą od niej składkę. Nie odnosi się to do okresów nieskładkowych; istnieją okresy, w których nie ma obowiązku jej opłacania. Nie ma składki między innymi wówczas, gdy dochodzi do zawieszenia wzajemnych obowiązków przez pracownika i przez pracodawcę (świadczenia pracy i wynagrodzenia). Okresy te nie stanowią tytułu ubezpieczenia z tego przede wszystkim powodu, że podczas ich trwania nie może dojść do spełnienia się ryzyka ubezpieczenia chorobowego, czyli do utraty zarobku. Za okres ten nie jest zatem pobierana składka na ubezpieczenie, w wyniku czego, za przypadający w tym czasie okres choroby zasiłek chorobowy nie przysługuje. Przy takim spojrzeniu, zamiana w przepisach regulujących prawo do zasiłku chorobowego określenia „ustanie zatrudnienia” na „ustanie tytułu ubezpieczenia” jawi się jako istotna, nadająca temu prawu w art. 7 obowiązującej ustawy o świadczeniach pieniężnych nową treść. O ile poprzednio (przed dniem 1 stycznia 1999 r.) tytułem prawa do świadczeń było zatrudnienie (art. 4 ustawy z dnia 25 listopada 1986 r. o organizacji i finansowaniu ubezpieczeń społecznych, jednolity tekst: Dz.U. z 1989 r. Nr 25, poz. 137 ze zm.), do którego odwoływał się art. 6 dawnej ustawy zasiłkowej, o tyle w ubezpieczeniu chorobowym pracownika tytuł ten używa zatrudnienie rozumiane jako pozostawanie w stosunku pracy, jeżeli w okresie tym pobierane było wynagrodzenie lub zasiłki z ubezpieczenia społecznego.

Oparty na odmiennych przesłankach pogląd Sądu Okręgowego, że skoro pracownik podlega obowiązkowemu ubezpieczeniu chorobowemu przez cały okres pozostawania w stosunku pracy, to cały ten czas stanowi tytuł ubezpieczenia chorobowego, nie jest prawidłowy. Tak też należy ocenić zaprezentowane przez Prokuratora Prokuratury Krajowej stanowisko odwołujące się do przepisów art. 13 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych i art. 3 ust. 1 ustawy zasiłkowej z dnia 25 czerwca 1999 r., nie można bowiem zgodzić się z poglądem, że tytuł ubezpieczenia chorobowego trwa również wówczas, gdy dochodzi do zawieszenia obowiązku świadczenia pracy przez pracownika i wzajemnego świadczenia wynagrodzenia przez pracodawcę, a w ostateczności do ustania obowiązku składkowego; w rzeczywistości w tej sytuacji - zgodnie z art. 4 ust. 2 ustawy - zachodzi przerwa w ubezpieczeniu.

W konsekwencji, za trafne trzeba uznać stanowisko Sądu Apelacyjnego, że zatrudnienie w czasie urlopu bezpłatnego, będącego przerwą w realizacji pracowniczego obowiązku świadczenia pracy, udzielanego przez pracodawcę w związku ze szczególnymi potrzebami pracownika, nie stanowi tytułu podlegania obowiązkowemu ubezpieczeniu chorobowemu. Okresu tego nie wlicza się zresztą do stażu pracy, od

którego zależą uprawnienia pracownicze (art. 174 § 2 KP), a okres choroby przypadającej w czasie urlopu bezpłatnego nie przerywa jego biegu (por. np. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 30 sierpnia 1973 r., I PR 408/73, OSNCP 1974 nr 5, poz. 96).

Odmienne potraktowanie tego okresu redukowałoby się do tezy, że tytułem ubezpieczenia chorobowego jest zatrudnienie, które nie rodzi obowiązku ubezpieczenia; tezy sprzecznej z art. 3 ust. 1 ustawy o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa.

W uzupełnieniu należy jednak zaznaczyć, że Sąd Apelacyjny nie ma racji twierdząc, że ubezpieczony uzyskujący prawo do zasiłku chorobowego w sytuacji, gdy ustanie zatrudnienia nastąpiło po urlopie bezpłatnym, nabyłby więcej praw niż przysługiwało mu w trakcie zatrudnienia. Sąd drugiej instancji pomija fakt, że zasiłek przewidziany w art. 7 ustawy jest świadczeniem o charakterze wyjątkowym, udzielanym po ustaniu okresu objętego składką na ubezpieczenie, bez ekwiwalentu w tej składce, przysługującym z tytułu spełnienia się ryzyka określonego ogólnie jako „niezdolność do pracy po ustaniu tytułu ubezpieczenia”. Na tle poprzednio obowiązującego przepisu art. 6 ustawy z dnia 17 grudnia 1974 r. Sąd Najwyższy uznał, że chodzi w tym wypadku o ochronę niemożności znalezienia i podjęcia nowego zatrudnienia (por. uchwałę z dnia 10 grudnia 1984 r., III UZP 55/84, OSPiKA 1985 nr 7-8, poz. 154, uchwałę składu siedmiu sędziów z dnia 18 kwietnia 1996 r., II UZP 23/95, OSNAPiUS 1996 nr 24, poz. 376 oraz uchwałę z dnia 30 sierpnia 2001 r., III ZP 11/01, OSNAPiUS 2002 nr 1, poz. 18).

W konsekwencji powyższych rozważań Sąd Najwyższy przyjął, że jeżeli - zgodnie z art. 3 pkt 1 ustawy z dnia 25 czerwca 1999 r. o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa - tytułem ubezpieczenia chorobowego jest zatrudnienie lub inna działalność, która rodzi obowiązek tego ubezpieczenia, to nie jest nim okres, w którym pracownik korzysta z urlopu bezpłatnego.

Z tych przyczyn Sąd Najwyższy podjął uchwałę, jak na wstępie (art. 390 § 1 KPC).

=====